

Linnéuniversitetet

Institutionen för kulturvetenskaper

Kandidatuppsats

Puritanismens dygdetik

*En jämförande studie mellan Max Webers
dygdteori och dygderna i John Bunyans bok
Pilgrim's Progress*

Författare: Ida Engström

*Examinator: Kristina Myrvold
Handledare: Stefan Arvidsson
Termin: VT13
Ämne: Religionsvetenskap
Nivå: Grundnivå
Kurskod: GI1203*

Abstract

Title: The puritan virtue ethics – A comparative study between Max Weber's theory of virtue and the virtues in John Bunyan's book *Pilgrim's Progress*.

By: Ida Engström

The purpose of this study is to find the virtue ethics John Bunyan presents in *Pilgrim's Progress part 1*, compared with the virtues Max Weber presents, and then try Weber's theory on the empirical data, *Pilgrim's Progress*. When I compare the virtues in Weber's theory with the virtues in *Pilgrim's Progress*, I interpret Weber's theory as limited. From Weber's theory emerges the puritan virtues: fulfillment of duty, struggle, self-control and live simply. He also mentions gratitude to God and helpfulness to other people, but this is shown through work in the society. These virtues can also be found in *Pilgrim's Progress*. The fulfillment of duty in Weber's theory is mainly focused on work-ethic, while I interpret the fulfillment of duty in *Pilgrim's Progress* more focused on the struggle with the Belief in God. The virtues self-control and to live simply is clearly seen in both sources, which strengthens this part of Weber's theory. The most interesting thing is that I found several virtues in *Pilgrim's Progress*, which Weber did not attributed any significant. These are: forgiveness, help, spiritual communion, and gratitude to God.

Keywords: Puritan, England, John Bunyan, virtues, *Pilgrim's Progress*, Max Weber

INNEHÅLL

1	INLEDNING	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Begreppsdefinition	3
2	WEBERS TEORI	4
3	TIDIGARE FORSKNING	7
4	BAKGRUND	9
4.1	Religiös och historisk kontext	9
4.2	Puritanismens teologi	10
4.3	Praktiskt levnadssätt	11
4.4	Om John Bunyan	12
4.4.1	<i>John Bunyans teologi</i>	14
4.4.2	<i>Moraliska åsikter och handlingar utifrån Pilgrim´s Progress</i>	15
5	MATERIAL OCH METOD	17
5.1	Materialurval	17
5.1.1	<i>Pilgrim´s Progress</i>	18
5.2	Metodval	19
5.3	Förberedelser	20
5.4	Bearbetning och presentation av material	21
6	ANALYS	23
6.1	Pliktuppfyllelse	23
6.2	Kämparanda	25
6.3	Självkontroll	28
6.4	Leva enkelt	30
6.5	Känslotillstånd: samvetet, rädslan och gudsfruktan	31
6.6	Ytterligare dygder	33
6.6.1	<i>Förlåtelse</i>	33
6.6.2	<i>Tacksamhet mot Gud</i>	34
6.6.3	<i>Hjälpssamhet</i>	35
6.6.4	<i>Andlig gemenskap</i>	37
7	DISKUSSION	39
7.1	Slutsatser	43
7.2	Vidare forskning	44
8	SAMMANFATTNING	45
9	REFERENSLISTA	46

1 INLEDNING

And now, before I do put up my Pen, I'll shew the profit of my Book, and then commit both thee and it unto that hand that pulls the strong down, and makes weak ones stand (Bunyan 1998 [1678]:xx).

Vid min konfirmation för 17 år sedan fick jag den svenska varianten av *Pilgrim's Progress; Kristens resa* och *Kristinnas resa* (1929) från min pappa. Boken är ursprungligen skriven på engelska år 1678. Jag läste böckerna och fascinerades av John Bunyans bildliga språk, men framförallt karaktären Kristens starka tro som fick honom att kämpa mot alla de svårigheter han mötte på sin vandring. Trots hans svaga sinne, klarade han sig förbi de allra tuffaste motstånd. På något vis fann jag tröst i denna bok, då jag själv tidigare i livet hade gått igenom många svåra år med en sjuk mamma och förlust av henne. Nu i efterhand ser jag det till viss del som att jag tog till mig den styrka Kristen fann på sin vandring. Det var en styrka som tillät svaghet och misslyckande, men där kämpandet aldrig övergavs. Det är ett fint budskap.

Jag fastnade för att göra en studie om Bunyan och hans bok *Kristens resa*. Sedan läste jag Webers klassiker *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* (1978[1934]). Valet föll på att använda hans teori om puritanska dygder. Jag började läsa en engelsk nyöversatt upplaga av *Pilgrim's Progress* (1998 [1678]) och sökte efter de dygder Bunyan presenterade i sin allegori. I den engelska varianten heter karaktären Kristen, Christian. Så började arbetet med studien och trots att en uppsatsresa kan vara tuff med många motgångar, precis som för Christian på sin resa, så har jag fortsatt kämpa.

Max Weber, var sociolog och forskare bland annat inom religionshistoria. Hans klassiska verk och de teorier som presenterats däri har fått stor betydelse för eftervärlden. I klassikern *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* skriver Weber om protestantismens etik och däribland flera riktningar som Calvinismen, Luthers lära och Puritanismen (1978[1934]). Han beskriver dess etik och tar upp dygder som han menar lett till den ekonomiska välgång som etablerats i flertalet

protestantiska länder. Boken skrevs mellan åren 1904-1905. Den teori Weber presenterar angående den puritanska etiken, har skapat en allmän uppfattning av vad puritanismen står för. Weber har ett par gånger i detta klassiska verk citerat från *Pilgrim's Progress* i sin teoribildning (Weber 1978 [1934]: 50,83). Den historiska kontexten samt syftet med böckerna är mycket olika och de är skrivna med ett tidsmellanrum på mer än 200 år. I denna studie har jag valt att först titta på de dygder Weber presenterat i *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, för att sedan undersöka vilka dygder som går att finna i Bunyans *Pilgrim's Progress*. Utgångspunkten är Max Webers teori, för att sedan testa den på *Pilgrim's Progress*.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka den dygdetik John Bunyan presenterar i *Pilgrim's Progress* part 1, samt jämföra med de dygder Max Weber presenterar i *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*. Webers teori kommer testas mot empirin *Pilgrim's Progress*. Boken publicerades första gången 1678, medan *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* skrevs mellan åren 1904-1905. Tidsperspektivet och de olika historiska sammanhangen då böckerna skrevs gör det intressant att jämföra dygdetiken dem emellan, samt testa Webers teori om dygdetik mot empirin *Pilgrim's Progress*.

För att uppnå syftet har följande frågeställningar formulerats:

- Vilka dygder presenterar John Bunyan i *Pilgrim's Progress* part 1?
- Vilka puritanska dygder presenterar Max Weber i sin teori i *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*?
- Vid jämförelse, vilka likheter och skillnader går att finna när Webers teori om puritanska dygder testas på *Pilgrim's Progress*?
- Vad kan de skillnader och likheter som går att finna ha för orsak?

1.2 Begreppsdefinition

Begreppet *dygd* genomsyrar hela studien, både i Webers teori och i analysdelen om *Pilgrim's Progress*. Därför anser jag det viktigt att den definition jag valt på begreppet dygd klargörs. Utgångspunkten är Nationalencyklopedin där dygd enligt moralfilosofin definieras som "ett beundransvärt eller moraliskt gott karaktärsdrag (<http://www.ne.se/dygd>, 2013-04-11)." I mitt sökande efter dygder i empirin letar jag efter just karaktärsdrag som tolkas vara goda och beundransvärda. En beundransvärd person är någon som andra ser upp till för hennes egenskaper.

2 WEBERS TEORI

Max Weber, forskare och sociolog, har i *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* bland annat skrivit om puritanismens dygdetik. Här nedan presenteras Webers teori om puritanska dygder utifrån min tolkning. De dygder jag funnit i teorin är: pliktuppfyllelse, kämparanda, självkontroll och att leva enkelt. Weber nämner även att puritanerna visade tacksamhet gentemot Gud och hjälpsamhet till sina medmänniskor, men att detta visade sig genom pliktuppfyllelse så som arbete. För att få förståelse för den puritanska dygdetik som presenteras, tas till en början upp vad Weber menar låg till grund för de karaktärsdrag/dygder som ansågs typiska hos puritaner. Weber presenterar den asketiska protestantismens yrkesetik som innebar individualitet:

I den angelägenhet som för reformationens människa var den mest avgörande i livet, den eviga saligheten, var hon hänvisad till att ensam gå sin väg fram mot ett sedan evig tid bestämt öde. Ingen kunde hjälpa henne. Ingen präst, ty endast den utvalde kan förstå Guds ord i sitt hjärta (Weber 1978:49).

Han fortsätter att skriva att heller ingen kyrka eller sakrament kunde hjälpa människan att få nåd och frälsning. Av puritanerna förnekades all magi och vidskepelse kunna bidra till frälsning. Nåden uppnåddes endast genom tron och för de utvalda av Gud. Detta ledde i sin tur till att nåden och frälsningen var något som stod mellan den enskilda människan och Gud. Den individuella vägen ledde till att tilliten till andra var svag. Som puritan skulle man inte lita på någon, förutom Gud (Weber 1978:49-50). I puritansk litteratur förekommer ofta varningar att lita på andra. Weber tar upp Richard Baxter och Bunyan som exempel på puritanska författare som skriver om den individualistiska vägen och varningar att lita på andra. Weber menar att Bunyans *Pilgrim's Progress* beskriver den personliga resan till frälsning som individuell och med enbart tanke på sin egen frälsning (Weber 1978: 50). Det asketiska levnadssättet inom puritanismen ansåg Weber leda till de karaktärsdrag och dygder som gick att finna hos de troende. Vad som ytterligare

ledde till puritanernas karaktärsdrag och dygdetik var det teologiska tankesättet kring nåden, utväljelsen och sin egen frälsning (1978:51-52).

Pliktuppfyllelse sågs som ett karaktärsdrag hos puritanerna, gentemot det kall som människan getts och hennes position i världen (Weber 1978:36-37). Kännetecknet hos puritaners liv visar sig ofta vara motsatsen till att njuta av livet (Weber 1978:20). För att nå visshet om sin tro och frälsning menar Weber att puritaner rekommenderades att utföra världslig aktivitet. Tron kunde legitimeras genom goda handlingar, och Gud menades verka inom dem (Weber 1978:52-53). Framgång inom arbetslivet, var inom puritanismen ett tecken för Guds välsignelse till de utvalda (Weber 1978:63). Weber citerar Paulus sats ”Den som inte vill arbeta, skall heller inte äta.” (Weber 1978:75). Detta citat menar han kom att påverka puritanismens dygdetik angående arbete. Att inte vilja arbeta ansågs bero på att nåd inte uppnåts. Arbetsmoralen innebar att utföra sin plikt, utan lönsamhet och inte för att bli rik eller tillgodose sina lustar, utan för Guds skull (Weber 1978:75, 77). Weber menar att mycket av den teologi Luther stod för togs efter av puritanerna. Däribland Luthers tes *sola-fide*, vilket betyder genom tron allena. *Sola-fide* innebär att ingen kunde uppnå fullkomlighet genom lagen, utan enbart genom tron på Gud fick människan nåd och förlåtelse för sina synder och därmed frälsning och mottagande av Guds nåd. Att leva i kloster ansågs egoistiskt, och den nya tanken väcktes om att visa sin kärlek och tacksamhet till Gud och sina medmänniskor utanför klostret genom att utföra plikter/arbete ute i världen. Weber menar att pliktuppfyllelsen visade på den största moraliska handlingen av en puritan (Weber 1978:37). Att följa sitt kall genom att utföra arbete, sågs som enda vägen till att nå frälsning och uppleva trosvisshet (Weber 1978:84).

Puritanen ville ta sitt arbete som ett kall, vi måste göra det. Ty när asketismen flyttades ut ur munkcellen och in i det dagliga livet och började dominera den världsliga moralen, bidrog den till att bygga det mäktiga kosmos, som den moderna ekonomiska ordningen utgör (Weber 1978:85).

Kämparanda är en dygd som Weber menar att Bunyan hade. Bunyan beskrev sig uppleva fruktan då han var osäker kring sin frälsning. Detta menar Weber resulterade i att hans kämpade med livet blev ytterligare ihärdigt (Weber 1978:51). Självkontroll tar Weber upp som en framträdande dygd som uppkom ur asketismen. Självkontrollen innebar att leva vaket, medvetet och upplyst (Weber 1978:56). Puritanerna kontrollerade sitt handlande, helgade genom fria viljan (Weber 1978:58). Självkontrollen kunde innebära sexuell askes, där sex enbart tilläts i äktenskapet för att föröka sig (Weber 1978:75). Att leva enkelt menar Weber visar sig tydligt som en dygd i puritansk litteratur genom att tillgångar på pengar och saker fördöms. Att äga mycket och att njuta av rikedom, sågs som ett hot mot att leva det heliga livet och dess strävan (Weber 1978:74). Strävade en individ efter onödig materiell vinning sågs detta som brist på nåd. Arbetsmoralen kom att leda till sparsamhet, trots att tanken varken var att äga för mycket materiellt eller pengar, utan att nå frälsning (Weber 1978:39).

För att sammanfatta, fokuserar Webers teori om puritansk dygdetik främst på dygderna: plikuppfyllelse, kämparanda, självkontroll och att leva enkelt. Dygderna styrde arbetsmoralen. Puritanerna ansågs pliktrogna genom självkontroll då de egna lustarna uteslöts. Kämparvilja fanns inför Gud och de ansågs ha en vilja att leva enkelt utan lönsamhet. Tacksamhet gentemot Gud visade sig genom arbetet (Weber 1978:75, 77).

3 TIDIGARE FORSKNING

Den tidigare forskning och litteratur jag använt till min studie har varit användbar på flera sätt. Till att börja med granskades forskningsläget för att undersöka vad som forskats kring inom området. Detta gjordes även för att utesluta att inte en likadan eller liknande studie gjorts som den tilltänkta. Den litteratur som använts har varit till nytta för att öka kunskapen kring studiens bakgrund såsom den historiska kontexten samt den puritanska teologin. Dessutom har tidigare forskning varit användbar för att svara på och diskutera de frågeställningar som formulerats.

När jag sökt efter tidigare forskning har jag lagt märke till att det har gjorts flest studier om puritanismen, Bunyan och *Pilgrim's Progress* i England och USA. I England uppstod puritanismen och där verkade och skrev Bunyan boken *Pilgrim's Progress*. Till USA emigrerade engelsmän och puritanismen etablerades även där. Eftersom puritanismen som religiös riktning uppkom under 1600-talet och det var då Bunyan var verksam, har det skett forskning successivt under århundradena. Det har gjorts omfattande studier inom området puritanism och även specifikt om Bunyan, speciellt under 1800 och 1900-talen. I Bedford utanför London finns ett bibliotek med böcker om och av Bunyan. Jag tog kontakt med dem och fick en lista skickad på litteratur av och om Bunyan. Den har hjälpt mig i mitt sökande efter relevant litteratur till mitt ämne. Däremot har jag inte haft möjlighet att i nuläget få tag på all litteratur, men jag har använt mig av källor som går att låna inom Sverige.¹

Boken *Glimpses of Glory* av Richard L. Greaves (2002) har varit till nytta i mitt sökande efter litteratur, då han i sitt förord presenterar flera betydelsefulla personer inom forskningsområdet puritanismen och Bunyan. En av dem är Christopher Hill

---

¹ Jag väljer att inte bifoga dokumentet eftersom det är 16 sidor. Kontaktuppgifter till *Bunyan meeting library*: <http://www.bunyanmeeting.co.uk/library/index.html> (Adressen hämtad: 22/5-2013).

(1912-2003). Han har skrivit flera verk om den engelska revolutionen och jag har valt att referera ur *Religion and Democracy in the Puritan Revolution* till bakgrundskapitlet religiös/historisk kontext. Ytterligare en källa jag använt till det kapitlet är skriven av John Spurr, professor på Swansea university, England. Han har skrivit *English puritanism 1603-1689* (1998). Finns ytterligare intresse för Englands reformation rekommenderar jag dessa två författare. Gavin J Mc Grath skrev 1989 avhandlingen *Puritans and the human will* där John Owens och Richard Baxters teologi kring den fria viljan presenteras och jämförs. De båda var verksamma puritaner under 1600-talet i England. Denna källa har varit till nytta för kapitlet puritanismens teologi.

Glimpses of Glory som jag ovan nämnt är en biografi om Bunyan, skriven med erfarenhet av 40 års läsning och forskning om det tidiga moderna England. I *Glimpses of Glory* analyseras Bunyan i sin historiska kontext med fokus på alla hans litterära verk. Monica Furlong presenterar i *A study of John Bunyan* hans liv, hans influenser, tro och sinne samt *Pilgrim's Progress* (1975). Dessa två källor kompletterar varandra bra. Jag presenterar Bunyans teologi, utifrån Michael Davies, som studerat Bunyans teologi och skrivit *A Comfortable Doctrine: John Bunyan's Theology of Grace* (2002). En ytterligare studie om *Pilgrim's Progress* är *Journey into self* av M. Esther Harding (1956). Hon var en Amerikansk Jungiansk psykoanalytiker. Studien är kopplad till Jungs teori om den inre psykologiska resan, det inre jaget. Studien redogör för hur Bunyans kan antas samtala med sina egna tankar genom boken. Utifrån hans psykologiska tillstånd och det han förmedlat genom *Pilgrim's Progress*, menar Harding att moraliska handlingar och åsikter träder fram.

4 BAKGRUND

Under följande kapitel presenteras kort den religiösa och historiska kontexten under tiden då puritanismen uppkom. Det ger läsaren en övergripande insikt över det religiösa samhället under tiden Bunyan skrev sina verk, 1600-talets England, London. Därefter presenteras ett stycke om puritanismens teologi, följt av det praktiska levnadssättet. Kapitlet avslutas med ett stycke om Bunyan följt av hans teologi.

4.1 Religiös och historisk kontext

Under detta kapitel presenteras den Katolska kyrkans roll i England under 1600-talet och det som kom att kallas den reformerta strömningen. För att förstå puritanismens uppkomst behöver vi se till dess ursprung och i vilken kontext den uppkom. Martin Luther har haft stor betydelse för hela kyrkans reformation samt protestantismens teologi, och Calvins läror har kommit att leda till ytterligare religiösa riktningar inom protestantismen. Både Luther och Calvin har haft inflytande på puritanismen som kom att utvecklas (Weber 1978). Den puritanska riktningen växte sig stor i England under 1600-talet. Teologin som växte fram kan ses som en konsekvens av den engelska reformationen vilken ägde rum under mitten av 1500-talet. Reformationen innebar att den engelska kyrkan bröt från kyrkan i Rom och övergick till protestantismen. När drottning Elizabeth var regent låg ansvaret till stor del på henne att finna en väg att tillfredsställa Englands protestanter. Kyrkor i andra länder, så som Nederländerna, Tyskland, Skottland och Frankrike följde reformationen och förändringar skedde, medan kyrkan i England endast reformerades till en viss del. Under Elizabeths styre, utformades år 1559 en bönebok som skulle hålla samman alla kyrkor. Ikoner, bilder och prästernas dräkter togs bland annat bort från kyrkorna, vilket var en del av reformationen. Strukturen som fanns kvar var ändå till sin form medeltida, med stift och biskopar där domstolar och tjänstemän var en del av kyrkan. Att detta fanns kvar gick emot vad reformationen stod för. De som kom att kallas puritaner, var de som gick emot kyrkan och upplevde att ytterligare reformation var nödvändig. Under Charles I styre, på 1620-talet omdefinierades kyrkans ställning. De kalvinistiska inslag som fanns i kyrkan klassades som oortodoxa, vilket ogillades

av styret. Människors religiösa frihet berövades och en stor religiös massa upplevde sig kränkta. Resultatet av detta blev att en enad grupp samlades och gick emot Charles, däribland dem som kom att kallas puritaner. Hans styre blev så småningom besekrat och religionsfrihet uppstod under mitten av 1640-talet (Spurr 1998:8-12). Hill menar att religionsfriheten ledde till att så kallade sekter, vilka bland annat innefattade grupper av puritaner, kom att uttrycka sina idéer genom tal, diskussionsgrupper och skrift, vilket gjorde dem mer synliga och etablerade (Hill 1982:360). Det var en stor förändring, då det innan år 1640 hade varit förbjudet och alla människor var tvingade att tillhöra och gå till den statliga kyrkan på söndagar (Hill 1982:358). Redan år 1662 återställdes kyrkan till stadskyrka. Kyrkans teologi var bred, men ceremonierna liknades vid den katolska kyrkans liturgi. Puritanerna klassade sig själva i vissa fall som tydligt åtskiljda från vad kyrkan stod för, medan andra såg sig själva som protestanter. I och med revolutionen kom puritaner i vissa fall att anses tillhöra sekter (Spurr 1998:8-12).

4.2 Puritanismens teologi

Puritanismens teologi är i grunden baserad på förbundet mellan Gud och människan, där Gud ger ett löfte om frälsning. Till sin natur anses människan syndig och förtjänar inte förlåtelse, men Gud ses som allsmäktig och har möjlighet att ge nåd. Enbart därigenom kan människan uppnå rättfärdigande (Spurr 1998: 154-156). Harding som skriver om den puritanska doktrinen på 1600-talet menar att puritanens väg till att uppnå nåd, var en individuell upplevelse. För att kunna finna nåd fanns en tanke om att det krävdes att anden flyttade in i människan och deltog genom det undermedvetna (Harding 1956:103). Den puritanska teologin har stort fokus på Guds förutbestämmdhet kontra människans fria vilja. Mc Grath har skrivit en avhandling som jämför två puritaner som var verksamma i 1600-talets England, John Owen och Richard Baxter, och deras teologi kring den fria viljan (1989). Mc Grath menar att enligt dessa två puritaner utgjordes människans moraliska natur av möjligheten att själva välja sin väg i livet. Viljan att följa Gud, ledde till att låta förnuftet styra och välja det goda, och välja bort det onda. Guds suveränitet sågs som mycket stor, men att människan hade en egen vilja gjorde inte att Guds suveränitet sågs som mindre. Människans vilja ansågs trots allt vara beroende av Guds vilja. Mc Grath menar att

det är svårt att definiera friheten vad gäller den egna viljan i puritanernas teologi (Mc Grath 1989:211-212). En speciell grad av frihet presenterades i texter av puritanska författare under 1600-talets mitt i England. Den fria viljan innebar att människan inte hade något tvång och att hon var fri från vad andra menade att Gud hade förutbestämt. Samtidigt var människan beroende av Gud då människans vilja i och med syndafallet blivit till en fallen vilja, med onda sinnelag som gick emot Gud. Det är bara Gud som inom puritanismen anses ha möjlighet att ge människan den goda viljan. Detta menar Mc Grath gör definitionen av människans fria vilja komplex (Mc Grath 1989: 237-238). Det handlade om att den mänskliga viljan gav respons på Guds initiativ, men utan att förlora friheten till att välja (Mc Grath 1989: 241).

4.3 Praktiskt levnadssätt

De teologiska grunderna som puritanerna stod för visar sig i det praktiska levnadssättet. Det som ingick i de religiösa praktiska göromålen för en puritan var böner, att utföra sakramenten, läsa evangelierna och vara uppmärksam under ceremonierna. Viljan hade även här en stor roll för puritanerna, som viljan att följa plikterna. Detta var människans praktiska svar på Guds initiativ. Det gick däremot inte att uppnå nåd genom gärningar, utan nåden fullföljdes enbart genom mötet mellan Guds initiativ och människans viljemässiga respons. Däremot kunde människans vilja visa sig genom dennes gärningar, som en frukt av nåden (Mc Grath 1989:342). Trosvisshet och uthållighet var viktigt i en puritans liv. Det handlade om löftet från Gud till frälsning, att uppleva sig som utvald av Gud och att lyssna till hans ord. Att vara puritan var i sig något individuellt. Trots detta hade den sociala kontexten stor påverkan på individerna (Spurr 1998: 188). Det fanns en stor likhet mellan puritanerna vad gäller deras sociala och ekonomiska ställning. Föräldrar hade ett stort ansvar att föra över budskapet om rättfärdiggörandet till sina barn. Åsikten fanns att det var av nåd från Gud att barnen fått födas i en kristen familj. Andra som hade stort inflytande och som ansågs visa ett gudomligt tecken var troende teologer, präster, klasskamrater eller arbetskamrater. Att leva tillsammans och i samhörighet med likasinnade, visade på den sociala kontextens inverkan på individen (Spurr 1998: 189). Furlong skriver om arbete som det viktigaste för puritanerna. En puritan ansågs behöva ha ständig kontroll över sig själv och vara självkritisk. Nöjen, så som

dans, teater, läsning av skönlitteratur, målning, och absolut rökning och drickande, ansågs förstöra deras fokus från arbetet, men var även förvirrande för verklighetsuppfattningen. Njutning som sex, ansågs bara vara till för fortplantning. Puritanerna trodde att all tillfredsställelse och nöjen på jorden är överkliga (Furlong 1975:204). Verklighetens nöjen menade de var något de fick i sitt nästa liv, det kommande himmelriket. Att arbeta sågs till viss del som ett straff bland puritanerna, i och med bibelns berättelse om syndafallet i Edens lustgård. Då människan upplevde nåden, genom tro på Gud och hans förlåtelse, sades det ofta uppstå en känsla av tillfredsställelse. För många puritaner som upplevde oro över mottagandet av nåd kunde hårt arbete vara ett sätt att täcka över känslan av tillfredsställelse. Det i sin tur kunde innebära att se sig själv som hjälte i denna värld (Furlong 1975:205).

4.4 Om John Bunyan

John Bunyan levde mellan åren 1628 och 1688. Han föddes i Bedfordshire, utanför London och kyrkan han kom att tillhöra var Elstow kyrka. Familjen hade det ekonomiskt dåligt ställt och de ansågs tillhöra en låg rang som föraktades av samhället. Trots familjens situation skickades Bunyan till skolan för att lära sig läsa och skriva. Vid denna tid var folk i allmänhet analfabeter och endast de med ekonomiska och sociala förutsättningar för studier hade möjlighet att lära sig läsa och skriva (Furlong 1975:47-49). Även Greaves beskriver Bunyans familj som icke-troende med låg social status i samhället (Greaves 2002:4-5). Bunyan hade under barndomen en vid fantasi och intelligens, och en rädsla som uppstod genom de hemska drömmar och visioner som följde med honom från barndomen och stannade i vuxen ålder. Det kunde handla om hur han blev avvisad från Gud i och med de synder han ansåg sig ha gjort (Furlong 1975:50). Då han var 16 år dog hans mamma och hans syster strax därefter. Fadern var tvungen att gifta om sig inom ett par månader för att få hushållet att gå runt. Under samma tid blev Bunyan kallad till militärtjänst. Under militärtjänsten diskuterades både religiösa och politiska frågor. Det var öppet att fritt diskutera bibeln, vilket ofta ledde till att personer som deltog i samtal växte i tilltro till sitt eget tänkande, vilket även Bunyan gjorde (Furlong 1975:52). Följande citat kan förklara hur Bunyan påverkades i sitt tänkande genom att delta i militärtjänsten:

Since the Parliamentary forces had been reformed in the New Model Army in the spring of 1645, these soldiers – many of them still at the most formative and suggestible age – had been exposed to moral, spiritual and intellectual influences which had given them not only discipline as a body, but confidence and enlightenment as men (Furlong 1975:52).

De flesta hem hade under denna tid en bibel, en katekes och möjligtvis någon bok från resande försäljare. Då Bunyan själv gifte sig hade hans fru två böcker. Oftast var det gamla testamentet mer känt bland folket än det nya testamentet. Att Bunyan har använt sig av hela bibeln som källa och inspiration för sina verk finns starka bevis på (Furlong 1975:49). Greaves menar att Bunyan även influerats av Martin Luthers kommentarer på Galaterbrevet, och att han läste dessa visade på en hög utbildningsnivå (Greaves 2002:5). Bunyan kom att engagera sig mer i sin tro efter sitt giftermål. År 1655 flyttade Bunyan med familj, fyra barn och fru, till Bedford och redan fyra år senare gifte han om sig efter att hans första fru gått bort. Han brottades ständigt med sina spirituella kriser, men hans välbefinnande ökade då han flyttat till Bedford. Bunyan började predika, på möten i närstående byar. I stora drag handlade predikningarna om hur en man som upplever sig själv totalt förlorad, kunde lyftas ur sin förtvivlan av kärlek från Gud. Han använde sina egna erfarenheter i sina predikningar. Att predika, styrkte Bunyans känsla av att fått en identitet (Furlong 1975:68-69). Det fanns en oro för religionsfriheten och när Charles I kom till makten år 1660 hårdnade kontrollen av kalvinistiska predikningar och påverkningar på folket att inte följa den Engelska kyrkan. Bunyan sattes i fängelse, när han fortsatte att predika utan att följa vad som bestämts av de regerande. Han höll fast vid sin tro och hölls fängslad fram till 1672 och även något år 1676-77. Han lämnade fängelset som ett litterärt geni och människor som kände till honom såg honom som en hjälte, i och med att han klarat av lidelsen i fängelset under så många år. Det var även under åren i fängelse som han skrev *Pilgrim's Progress* (Furlong 1975:72-88). Depression och psykisk obalans är något som följer Bunyan under hans liv, vilket delvis drev honom i sitt skrivande. Greaves menar att Bunyan var väl medveten om sina depressioner och att han beskriver sin egen kamp i *Pilgrim's Progress* då han möter svårigheter och hinder. När Christian och Hopeful når The Celestial City, når de en plats bortom

all depression (Greaves 2002:237). Greaves menar att det tyder på Bunyans hoppfullhet, trots hans melankoli (Greaves 2002:241).

4.4.1 *John Bunyans teologi*

Pilgrim's Progress ansågs under den Viktorianska tiden (runt åren 1840 – 1900) vara den mest populära moralinstructiva fabeln (Davies 2002:21). Teologin som genomsyras i hans verk har sin grund i nåden. Hans syn på begreppet nåd är av reformerad form, där han liksom Luther går tillbaka till en biblisk syn på nåd. Detta innebär att nåden uppfattas skänkas från Gud genom att han rättfärdigar människans synder. Detta sätt att se på begreppet nåd gjorde att konceptet av frälsning genom kyrkans sakrament inte längre fungerade. Frälsningen blev individualistisk och Luthers tes ”sola scriptura” (att i enbart skriften/bibeln fanns sanningen) fick en betydande roll istället för kyrkans sakrament som innefattar förlåtelse genom gärningslära/att utföra sakrament (Davies 2002:22). Bunyans teologi har sin grund i en syn om att människan är syndfull och oförmögen att uppfylla lagen fullt ut. Nåden kommer enbart från Gud och hans förbund med sonen Jesus, när han dog på korset och försonade de synder människan inte kan undgå att göra (Davies 2002:24). Detta nya förbund är en grund för Bunyans koncept av nåd (Davies 2002:27). Davies menar att Bunyan kan ses som antinomian. Begreppet antinomian innebär att vara emot lagen som en väg till frälsning. Bunyans teologi liksom antinomianismen, är uppbyggd på förbundet av löftet, att frälsning uppnås genom löftet och genom nåd från Gud. Att arbeta sig till frälsning är inte möjligt (Davies 2002:33). Enligt Bunyans teologi upphävdes förbundet att följa lagen som Gud förkunnade för Abraham i Gamla Testamentet, i och med det nya förbundet av nåd. Detta förbund skedde mellan Gud och hans son, då han dog på korset för att försona människors synder. Bunyan tog strikt fasta på detta budskap i sin teologi. Lagen har ändå en viktig roll enligt Bunyans teologi. För att människan ska kunna ta emot nåd från Gud behöver hon inse sin synd. Teologin betonar även att det endast är genom att personligen komma till Gud genom exempelvis tankar och böner nåd kan uppnås (Davies 2002: 34). Davies skriver om början i *Pilgrim's Progress* som ett exempel ur denna första del ur Bunyans nådeteologi. Christian får enorma samvetskval i början av boken, då han inser sin synd mot Gud, och därmed förstår sin oförmåga att uppnå nåd genom att följa lagen. Enligt Bunyans teologi kan människan först uppleva inre

frid då hon får insikt genom tro, genom Guds nåd som rättfärdiggör. Gott arbete, kämpande och att i möjligaste mån följa lagen, är ändå något som kommer tillbaka på människan. Enligt Davies betonar Bunyan att arbete, även om det kommer som frukt av tro, inte hjälper för frälsning (Davies 2002: 36, 37). Davies tolkar Bunyans rädsla att fastna under tanken att lagen rättfärdiggör: "After all, it is ignorance alone, unknowingly being under the law instead of grace, that presents the greatest and most horrifying danger for Bunyan." (Davies 2002:38).

4.4.2 *Moraliska åsikter och handlingar utifrån Pilgrim's Progress*

Harding menar att Bunyan sökte efter vad som var av godo, bra och moraliskt acceptabelt i Guds ögon, men även vad som var ont (Harding 1956:102). Gud uppfattades av Bunyan som den rättfärdiga och svartsjuka skaparen och domaren. Att människan ses som syndig tillhör puritanismens teologi. Harding tolkar det inre arbetet med tankarna hos Bunyan och menar att individen inte får stanna i tanken om sina misstag, utan måste koncentrera sig på att komma vidare. Annars hamnar människan i förtvivlan och fastnar däri. Det betyder att nästa steg måste tas, för att komma vidare, vare sig det handlar om det inre eller det yttre. Harding menar att under tiden då Bunyan själv gick igenom sina religiösa upplevelser satte han sina yttre förpliktelser åt sidan. Detta tyder på att Bunyan inte såg ett tvång att utföra yttre arbete (Harding 1956:69). Harding tolkar karaktären Help i *Pilgrim's Progress* som en hjälpsam sida i Christians undermedvetna som träder fram. Denna sida hjälper Christian att hålla kvar vid sin strävan. Help visar i texten på att stöd finns, bara vi öppnar ögonen. På ett ställe fanns det trappsteg där det var svårt att gå, men Christian hade missat dem. Dessa trappsteg menar Harding är tecken på den individuella vägen. Hon menar att trappstegen kan ha koppling till de stela puritanska reglerna som leder till frälsning (Harding 1956:65). Help fick rollen som att intellektuellt peka ut vägen mot frälsning (1956:68). Harding anser att Bunyan var medveten om en fortsatt kamp trots syndaförlåtelsen och pånyttfödelsen. Christian mötte i *Pilgrim's Progress* flera personer av svag karaktär, så som Slouth, Formalist, Hypocrisy, vilka var representerade som Christians egna skuggor (Harding 1956:142). Christian motstod frestelser att ta genvägar. Han var medveten om att han var tvungen att möta svårigheterna på vägen, hur stora och svåra de än var (Harding

1956:144). Harding skriver att i sinnet hos en puritan under 1600-talet var svagheten det största hotet. Människan skulle vara ett rent Guds barn, friad från passion och begär. Genom mötet med Apollyon vid "the Valley of humiliation" på Christians resa visar det på att han måste träffa på alla de instinktiva energierna som ligger i människans natur. Det finns krafter som människan inte kan besitta (Harding 1956:157).

5 MATERIAL OCH METOD

Här nedan presenteras det materialurval som Max Webers teori testas på. Därefter redogörs det metodval som gjorts för att genomföra studien och hur jag gått tillväga för att bearbeta och presentera materialet.

5.1 Materialurval

Vid läsningen av Webers klassiker *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* förstod jag att han använt sig av en bred empiri då han kommit fram till sin teori om de puritanska dygderna. På ett par ställen i boken hänvisade han och citerade stycken ur *Pilgrim's Progress* part 1. Utifrån mitt eget intresse för Bunyan och *Pilgrim's Progress* valdes detta material. Empirin till undersökningen begränsar sig till denna bok för att ta reda på syftet med studien. Guvå menar att urvalet kan ändras och alltmer definieras genom undersökningsprocessen (Guvå 2003:34). Det är så det fungerat för mig. Urvalet jag gjorde var från början hela *Pilgrim's Progress* part 1 and 2, för att under arbetets gång fundera över att även använda Bunyans självbiografi *Överflödande nåd*. Sedan minimerades urvalet till att enbart använda *Pilgrim's Progress part 1*. Denna begränsning var nödvändig beroende av uppsatsens omfång, och framförallt tid. Part 1 omfattar 220 sidor. Dessutom upplevde jag att samma dygder återkom i *Pilgrim's Progress part 2* som redan samlats in från part 1. Datainsamlingen var mättad med den första delen. Guvå tar även fasta på att hur mycket material som ska samlas in går inte att bestämma i förväg, utan det är mättnaden som bestämmer när det räcker med insamlande av material. När mer data inte längre tillför något nytt eller av vikt kan det vara dags att vara nöjd. Då de kategorier som hittats har flera exempel och visar på att de är "fulla" är urvalet tillräckligt (Guvå 2003:36-37). *Pilgrim's Progress* finns även översatt till Svenska. Jag valde att arbeta och utgå från den engelska upplagan eftersom boken ursprungligen är skriven på engelska. Den jag använt är översatt och reviderad 1998 till modern Engelska av L. Edward Hazelbaker. Han skriver i sitt förord om hur noggrann har varit vid revideringen. Att han både tagit hänsyn till förståelsen hos nutidens läsare, samtidigt som Bunyans syfte med boken ska kvarstå,

stärker valet av just denna upplaga. Hazelbaker skriver i sitt förord till *Pilgrim's Progress*:

I worked for several years to produce a complete and unabridged version of the *Pilgrim's Progress* in modern English – keeping in mind always that my translation must be understandable to readers today, and must remain true to Bunyan's purpose in writing his allegorical novel (Bunyan 1998:xi).

5.1.1 *Pilgrim's Progress*

En presentation och kort recension av klassikern *Pilgrim's Progress part 1* följer nedan. För att få förståelse för presentationen av dygder i analysen och för studien i sin helhet anser jag det som en förutsättning att få en överblick av boken *Pilgrim's Progress*.

Furlong menar att denna bok är Bunyans största mästerverk som första gången publicerades 1678. Bunyan var poetisk och melankolisk i sitt uttryck och sågs redan i sin tid som ett litterärt geni. Hans språkkunskaper var mycket goda och han använde till stor del metaforer samtidigt som han fick med det teologiska budskapet (Furlong 1975:92). Greaves skriver om Bunyans influenser till *Pilgrim's Progress* där han nämner bibeln som största inspirationskällan. Han menar att alla de citat Bunyan har med från bibeln ökar bokens anspråk på auktoritet. Detta innebär att det teologiska budskap som förmedlas i *Pilgrim's Progress* styrks av budskapet från bibeln. Bunyan läste och studerade bibeln mycket noggrant och kopplade dess teologiska budskap till sina egna erfarenheter. Han ansågs också ha läst folklöre som handlar om bland annat hjältar, monster och jättar. Dessa inspirationskällor gav Bunyan stöd i sitt skapande av *Pilgrim's Progress* (Greaves 2002:229). Greaves beskriver *Pilgrim's Progress*: ”It is an allegory whos theme is the contest between hope and fear, doubt and assurance, dejection and encouragement, darkness and light.” (Greaves 2002:241). Boken börjar med att en man somnar och drömmer en dröm:

As I walking through the wilderness of this world, I came to a place where there was a cave. I laid down in that place to sleep, and as I slept I had a dream in which I saw a man dressed in rags standing in a certain place and facing away from his own house (Bunyan 1998:1).

Mannen han drömmer om, Christian, har det dåligt ställt och har en både mentalt och fysiskt tyngande börda på ryggen. Christian beskrivs ha mycket svår vanda och ångest, men genom att läsa bibeln och möten med människor som ger stöd i form av konkreta idéer och stöttande ord väljer han att lämna staden han bor i, ”the City of Destruction” för att nå målet, ”the Celestial City”. Han lämnar vänner, fru och barn och beger sig på resan. Det är en konkret resa, där personer och upplevelser han möter ofta är beskrivet bildligt och metaforiskt. Karaktärerna som är med i *Pilgrim’s Progress* har namn som stämmer överens med deras personlighet så som: Evangelist, Faithful och Pliable. Även de platser han går igenom har metaforiska namn. Förutom “the City of Destruction” och “the Celestial City”, finns många andra, så som “the Hill Difficulty”, “the Swamp of Despondence”, “Valley of Humiliation”, “Valley of the Shadow of Death”. Resan varvas med möte med svårigheter i form av platser och karaktärer samt medgång i form av platser och karaktärer. Bokens handling väver in hur de svåra mötena hanteras av Christian för att han ska få kraft att gå vidare. Då han möter medgång beskrivs ofta nåd och tacksamhet. Under resans gång har Christian två medresenärer. Faithful är hans resekamrat i början av boken. Han blir hängd vid en marknad för sin tros skull. Därefter möter han Hopeful och de ger varandra stöd under resten av resan. Boken avslutas med att Christian når ”the Celestial City” tillsammans med Hopeful. De upplever stor tacksamhet och glädje.

5.2 Metodval

Valet av studiens syfte och empiri har styrt metodvalet. Studien är kvalitativ vilket innebär bearbetning av textmaterial, exempelvis en bok. Kvalitativ studie fokuserar på utvald empiri och innebär ett sökande efter djupare kunskap, samt en analys av helheter för att finna förståelse. Målet vid kvalitativ studie är att utifrån syftet finna mönster, teman samt kategorier (Patel och Davidson 1998:99-101). Studien fokuserar på bearbetning av textmaterialet *Pilgrim’s Progress* samt *Den*

protestantiska etiken och kapitalismens anda där jag söker djupare kunskap kring de dygder som presenteras. Dessa analyseras i teman och kategorier. Widerberg menar att vid studier med kvalitativ metod tydliggörs någots karaktär och egenskaper (Widerberg 2002:15). Det anser jag stämmer bra när en del av studiens syfte är att finna dygder, vilka i sig baseras på karaktärer och egenskaper. I studien används den hermeneutiska tolkningen, vilken jag anser passar väl trots att textmaterialet är från 1600-talet. Hermeneutik innebär tolkning av exempelvis texter, men också människors sätt att leva (Patel och Davidson 1998:25). I *Pilgrim's Progress* anser jag att det går att tolka karaktärernas levnadssätt så som Bunyan framställt dem. Det går ur karaktärernas handlingar och egenskaper finna den dygdetik som Bunyan presenterar. Patel och Davidson beskriver hermeneutiken som ett förståelse- och tolkningssystem och menar att forskaren behöver vara både engagerad och öppen i sitt sökande (Patel och Davidsson 1998:26). Detta har jag tagit fasta på genom att återkommande reflektera över mitt eget sätt att tolka. Det är vanligt att forskare inspireras av hermeneutikens arbetssätt, utan att tillämpa någon specifik metod eller teori (Patel och Davidson 1998:26). För att svara på syftet med studien inspireras jag till största delen av den hermeneutiska metoden med fokus på att tolka och analysera texterna samt att leta likheter och skillnader av dygder. Nedan under förberedelser samt bearbetning och presentation av material går jag tydligare igenom arbetssättet jag valt. Då jag testar Webers teori på *Pilgrim's Progress* kommer ett kritiskt förhållningssätt vara till nytta i mitt resonemang kring teoribildningen. Detta för att få svar på frågeställningen om orsaker kring de likheter och skillnader som kan komma att visa sig.

5.3 Förberedelser

Det är en fördel att ha förförståelse för det material som studeras, vilket jag har då jag tidigare läst boken. Däremot är det nu ur ett nytt perspektiv jag läst och det är viktigt att reflektera kring min egen uppfattning av texten och dess betydelse. En del av hermeneutiken är den hermeneutiska spiralen. Det innebär att tolkningen pendlar mellan att se helheten och delarna. Vid tolkandet kan forskaren variera sig mellan att tolka subjektivt, utifrån sin egen synvinkel, samt objektivt, utifrån författarens intentioner. Förförståelsen bidrar till vilket synsätt forskaren har på det material som studeras och därmed ses den egna förförståelsen som ett verktyg (Patel och

Davidsson 1998:26-27). Jag har förberett mig genom att läsa litteratur om puritanismen, om Bunyan och om den religiösa kontexten i stort under 1600-talets England. Jag har sökt efter tidigare forskning. Då jag hade svårt att hitta relevant material, skrev jag ett mejl till *Bunyan Bedford museum* utanför London. De har ett stort bibliotek, med böcker enbart om Bunyan och av Bunyan. Därifrån fick jag skickat en lista med exempel på vad som tidigare skrivits. Med den som utgångspunkt sökte jag efter den litteratur jag kunde få tag på inom Sverige. Förarbetet har ökat min förförståelse och böckerna har även använts till uppsatsen.

5.4 Bearbetning och presentation av material

Patel och Davidson menar att det hermeneutiska arbetssättet innebär att se både till helheten och delarna i empirin, och att detta bör ske i växelverkan (Patel och Davidsson 1998:27). Under tiden jag läste och sökte efter dygder antecknade jag i kanten av boksidorna och strök under relevanta citat. Då jag läst ett par kapitel skrev jag ner de citat jag funnit. Redan här började en kategorisering av de dygder jag funnit. Med Webers dygder som utgångspunkt och med öppenhet att finna ytterligare dygder skedde sökandet. Så småningom fann jag mönster, att flera citat passade in under en och samma dygdkategori. Då jag fann dygder som Weber presenterat, valde jag att kategorisera dessa för sig. Allteftersom bildades nya dygdkategorier utifrån vad jag funnit. Omarbetning av kategorierna har skett successivt och jag upptäckte även att flera dygder hänger samman med varandra. När jag läst och sökt efter citat och passande kategorier i texten, har jag använt mig av hermeneutisk texttolkning. Det är utifrån hur jag som studerar och tolkar texten, som resultatet uppstår. Skulle någon annan göra samma studie, skulle troligtvis resultatet bli något annorlunda, beroende på vilka citat som väljs ut för att beskriva dygdkategorierna och även hur författaren väljer att kategorisera dygderna. Budskapet i *Pilgrim's Progress* är ofta beskrivet i bildliga metaforer. Antingen genom att Bunyan beskrivit en syn ur vad han nämner som sin dröm eller genom samtal som karaktärerna för emellan sig. Ofta förklaras också metaforens betydelse i texten. Detta har förenklat mitt arbete med tolkning och kategorisering. Jag har valt att i analysen kort presentera de likheter och skillnader jag funnit. Komparationen har gjorts genom tydligt uppdelande av kategorier, där de kategorier som Webers teori tar upp presenteras först, för att sedan ytterligare dygdkategorier som jag funnit i *Pilgrim's Progress* presenteras, men som

Weber inte tagit upp något nämnvärt. Jag fann även känslotillstånd som visade sig vara viktiga för dygdernas uppkomst, vilka presenteras. De likheter och skillnader som gått att finna diskuteras djupare under diskussionskapitlet. Där reflekteras också över orsaken till dessa likheter och skillnader.

6 ANALYS

De dygder jag funnit i *Pilgrim's Progress* presenteras i detta kapitel. Dygderna kommer att presenteras i kategorier för att få en tydlig överblick och kunna jämföra med dygderna i Webers teori. För ytterligare förtydligande har jag valt att börja med en presentation av de dygder som är sammankopplade med Webers teori, vilka jag funnit vara pliktuppfyllelse, kämparanda, självkontroll och att leva enkelt. Därefter presenteras ett stycke med de känslotillstånd - samvetet, rädslan och gudsfruktan - som jag funnit vara betydelsefulla för hur dygderna presenteras. Ytterligare dygder ur *Pilgrim's Progress* presenteras sedan: förlåtelse, tacksamhet mot Gud, hjälpsamhet och andlig gemenskap. Studien har visat att dygderna till stor del hänger samman med varandra, vilket beskrivs inom dygdkategorierna.

Utgångspunkten i resan som Christian gör i *Pilgrim's Progress* är asketisk, vilket innebär att den religiösa resan och dess upplevelser är individualistiska. När Christian kom till "the Gate", knackar han på dörren och blir insläppt av Godwill som frågar varför Christian kom ensam, varpå han svarar: "Because none of my neighbors saw their danger as I saw mine, answered Christian." (Bunyan 1998:29). Han berättar att han inte vände trots att hans fru, grannar och barn grät och bad honom att komma tillbaka. Trots att flera dygder visar sig ha koppling till asketism, i synnerhet de som Weber presenterat, har det i *Pilgrim's Progress* visat sig vara viktigt med andlig gemenskap och hjälpsamhet för att resan ska klaras av.

6.1 Pliktuppfyllelse

Dygden pliktuppfyllelse utgör i Webers teori en stor del av dygdetiken. I teorin har pliktuppfyllelse nära samband till arbetsmoral. Pliktuppfyllelse och arbetsmoral är i sin tur sammankopplat till tacksamhet mot Gud, som ett bevis på mottagande av Guds nåd. I *Pilgrim's Progress* har jag även funnit pliktuppfyllelse som en viktig del av dygdetiken. Skillnaden är att Bunyan inte kopplar pliktuppfyllelsen till något världsligt arbete. Plikten hänger samman med att vara pliktrogen mot Gud, men istället för att visa detta genom arbete i världen, handlar det om kämparanda för att

nå frälsningen som mål. De dygder jag funnit mest sammankopplade med pliktuppfyllelse är de som framkom ur Webers teori: kämparanda, självkontroll och att leva enkelt. Pliktuppfyllelsen kan visa sig genom religiösa plikter, som att följa lagen och göra goda gärningar, men i texten framkommer det sedan att pliktuppfyllelse inte räcker för att nå frälsning. Hopeful börjar med att berätta för Christian om sin omvändelse då han började utföra religiösa plikter.

I thought, I must try to mend my life or else I'm sure to be damned [...] I fled from not only my sins but also sinful company. And I began performing religious duties, such as praying, reading, weeping for sin, speaking truth to my neighbors, and so forth (Bunyan 1998:190).

Hopeful berättar sedan att han ändå inte tänkte väl om sig själv efter ett tag. Han föll tillbaka till synden gång på gång. Jag tolkar det som att han inte upplevde pliktuppfyllelsen vara nog för att uppnå frälsning, då han upptäckt att det inte gick att följa lagen fullt ut. "We are unworthy servants." [...] "...then it's just foolishness to think of Heaven through the Law." (Bunyan 1998:190). Hopeful fortsätter berätta vad som krävs, förutom utförande av religiösa plikter. Budskapet innebär att människan inte når frälsning genom gärningar. Endast Guds nåd kan göra en människa rättfärdiggjord.

I believed it was true what had been told me, that without the righteousness of this Christ all the world could not save me. Therefore, I thought to myself, If I quit, I'll die, and I can't except at the Throne of Grace [...] So, I continued praying until the Father showed me His Son (Bunyan 1998:193).

Att sonen visar sig innebär att Hopeful fått nåd och blivit förlåten sin oförmåga att uppfylla plikten. Budskapet visar på att ingen människa lyckas leva upp till lagen och vara god rakt igenom. "There is no one righteous; there is no one who does good." (Bunyan 1998:199). Pliktuppfyllelsen kommer först därefter som en frukt av tron genom tacksamhet gentemot Guds förlåtelse för människans synder.

Wake up then! See your own wretchedness and run to the Lord Jesus, and you'll be delivered from condemnation by His righteousness – which is the righteousness of God, for He himself is God (Bunyan 1998:202-203).

När Faithful diskuterar med mr. Talkative, låter allt som Talkative säger väldigt bra, men han lever inte upp till sina ord, och Faithful säger:

A man may have knowledge like an angel and yet not be a Christian. Your sign, therefore, isn't true. Yes, knowing is a thing that pleases talkers and boasters, but doing is the thing that pleases God. That's not to say the heart can be good without knowledge, for without that the heart is nothing (Bunyan 1998:110).

Det räcker inte med kunskap, utan det är viktigt att även visa sin kunskap i handling. För det krävs uthållighet och kämparanda. Jag tolkar det som att den arbetsmoral Weber presenterar kan komma ifrån denna del av teologin. Att enbart göra det som anses rätt, följa plikten/lagen, utan att tro på budskapet leder inte till frälsning. Det är alltså tron, viljan och kämparandan som leder en person till dygdiga handlingar:

[...] by observing the law no one will be justified; when you have done everything you were told to do, you should say `We are unworthy servants; and with many more like those. From these I began to reason with myself, If all my righteous acts are filthy rags, if by observing the Law no man can be justified, and if when we've done everything we're still unworthy, then it's just foolishness to think of Heaven through the Law (Bunyan 1998:190).

6.2 Kämparanda

Kämparanda har jag funnit vara en betydelsefull dygd som går att läsa om på flera ställen i *Pilgrim's Progress*. Det handlar ofta om att utkämpa en kamp för att nå frälsning, nåd och nå det mål som väntar. Trots att frälsning och nåduppfyllelse inte går att nå genom att utföra sina plikter eller följa lagen, uppstår en kamp. Den yttre kampen hänger samman med den inre kampen i människans sinne. Det är en svår resa och nedan beskrivs när Christian kämpar till platsen där han ska lämna sin

börda. Bördan han bär kan metaforiskt känneteckna det dåliga samvete Christian bar med sig då han upplevde sin otillräcklighet inför Gud.

Now I saw in my dream that the Highway up which Christian was to go was fenced on either side with a Wall, and that wall was called Salvation. Therefore, Christian ran up that way, but not without great difficulty because of the load on his back (Bunyan 1998:47).

Då Christian klättrar uppför svårighetens berg läser han en vers om sitt kämpande. Versen beskriver den svåra kampen som värd mödan. Sista versen lyder: "Better though difficult, the Right Way to go, Than Wrong, though easy, where the End is Woe." (Bunyan 1998:54). Trots att vägen är svår, är det rätt väg att gå och den leder till livet. Det lönar sig att sträva framåt trots hårt motstånd, eftersom lönen är det eviga livet.

I must continue, for to go back means nothing but death. To go forward is the fear of death, but beyond it is life everlasting. I'll keep going forward (Bunyan 1998:56).

Det handlar här liksom på flera ställen i boken om att våga kämpa och orden som skrivs tolkar jag som styrkande för läsaren. Under vandringen i "The Valley of the Death" stöter Christian på obehagligheter såväl som farligheter: "Now I saw in my dream that at the end of this valley lay the blood, bones, ashes, and mangled bodies of Pilgrims who had gone this way earlier." (Bunyan 1998:87). Svårigheter beskrivs ytterligare, men där kämparandan är stark. Christian ger inte upp:

Then I looked after Christian to watch him climb the hill. As he went, I noticed he changed from running to walking and from walking to crawling upon his hands and knees because of the steep grade of the hill (Bunyan 1998:55).

Karaktärer som gör motsatt mot Christian på sin resa, vänder och går tillbaka presenteras i boken, bland annat som Fearful och Mistrust (Bunyan 1998:56).

Christian berättar för Piety om resenärer han såg på sin vandring som hamnade i motsatt riktning. Deras kämparanda och vilja räckte inte till.

As I traveled, I saw three men wearing leg irons. Their names were Simple, Sloth, and Presumption, and they la asleep a little out of the Path. But do you think I could wake them up? I also saw Formality and Hypocrisy come climbing over the Wall to go, as they pretended, to Zion. But they were quickly lost, even as I warned them (Bunyan 1998:65).

Kämparanda tycker jag kopplas samman med karaktärsdragen uthållighet och tålmod. Dessa dygder visar sig tydligt i bokens kapitel *The Pilgrims Deal with Giant Despair*. Christian och Hopeful valde vid ett tillfälle den vägen som verkade vara den enklaste, men den ledde dem till Giant Despair (Bunyan 1998:153). Här tolkar jag det än en gång som att välja den enklaste vägen visar sig vara den felaktiga vägen, vilken i sin tur leder till lidande. Pilgrimerna hamnade bakom galler hos Giant Despair då de kommit in på hans mark. Jätten plågade dem genom att vägra dem vatten, mat och värme, och genom slag. Han sa till dem: "For why, he said, should you choose life, seeing it is accompanied by so much bitterness." (Bunyan 1998:157). Han menade att de skulle ta sina egna liv. Christian och Hopeful resonerar om hur de bör gå tillväga, och kommer fram till att inte ta sina liv. Det är en synd att mörda, även sig själv. De finner hopp i att Gud ska rädda dem och därigenom blir de uthålliga.

But let's be patient, Brother, and endure awhile longer. The time may come that provides us a happy release, but let's not be our own murderers (Bunyan 1998:158).

När Christian håller på att ge upp hoppet i fångenskap hos Giant Despair, påminner Hopeful honom om hans kämparanda.

Dont't you remember how valiant you've been before now? Apollyon couldn't crush you, nor could all you heard, nor saw, nor felt in the Valley of the Shadow of Death. What hardship, terror, and amazement you've already gone through! And are you now

nothing but fear? You see that I'm in the dungeon with you, and I'm a far weaker person by nature than you are (Bunyan 1998:158).

Då Christian och Hopeful hade varit instängda under lång tid, började de be och upptäckte att de hade en nyckel till frihet. "I have a Key called Promise." (Bunyan 1998:160). De kom undan Giant Despair och vandrade lyckliga vidare. Jag tolkar deras räddning som lönen för deras uthållighet, och löftet är nåden från Gud. De fick förlåtelse trots att de varit oförsiktiga och hamnat på villovägar. Deras äventyr slutar i lycka och tacksamhet.

I boken beskrivs på fler ställen ingående hur Christian kämpar på färden, men att Gud står vid hans sida. Christian kämpar för att nå sitt mål och finner mod och styrka genom Gud då han möter Apollyon i strid. "I will go in the strength of the Lord God." (Bunyan 1998:85). "Even though I walk through the valley of the shadow of death, I will fear no evil, for you are with me." (Bunyan 1998:86). Med hjälp av styrka från Gud står han upp mot sin fiende.

Christian skillfully reached out his hand for his Sword and grasped it, saying, "Do you gloat over me, my enemy! Thought I have fallen, I will rise (Bunyan 1998:82).

6.3 Självkontroll

Personer som visar sig ha kämparanda i *Pilgrim's Progress* är också tålmodiga och har självkontroll för att stå emot denna världs frestelser. När Christian följer the Interpreter runt i huset visas han ett rum där två pojkar sitter med namnen Patience och Passion. Det visar sig att pojken med tålmod är en metafor för världen som skall komma. Det lönar sig att ha tålmod.

Then I saw that someone came to Passion, bringing him a bag of treasure and pouring it down at his feet. Passion gathered it up, rejoiced in it, and laughed at Patience scornfully. But as I continued to watch, he squandered it all away and had nothing left for himself but rags. Then Christian said to the Interpreter, "Explain this matter to me

more completely.” So the Interpreter began his explanation. “These two boys are figures. Passion is figuratively the people of this world, and Patience is the people of the world to come (Bunyan 1998:37).

Christian och Faithful får stöd med tålamodet från Evangelist med orden:

Hold on to what you have, so that no one will take your crown. [...] In your struggle against sin, you have not yet resisted to the point of shedding your blood. Let the Kingdom always be before you, and believe resolutely in things that are invisible. [...] You have the power in Heaven and earth on your side (Bunyan 1998:116).

Tålamod visar sig även tydligt vara en viktig dygd i kapitlet *The Pilgrims Suffer at the Vanity Fair*. Faithful anklagas av stadens invånare vara en syndare, men han har stark självkontroll då han inte låter folket ändra hans gudstro, trots att det slutar med att han grymt bränns till döds. Faithful som betyder trofast, innebär i sig att hålla kvar vid sin tro. Christian går därifrån sjungande, fortfarande med hoppet kvar, vilket i sin tur visar på hans tålamod. Han sjunger:

Well, Faithful, thou hast faithfully profest
 Unto thy Lord, with Him thou shalt be blest;
 When faithless ones, with all their vain delights,
 Are crying out under their hellish plights:
 Sing, Faithful, sing, and let thy Name survive;
 For tho` they kill`d thee, thou art yet alive (Bunyan 1998:133).

Christian och Hopeful samtalar, och Christian menar att det kan vara farligt att sova, för det kan hända att vi inte vaknar igen. Det tolkar jag som en metafor för att somna ifrån Guds budskap, tappa självkontroll och tålamod.

[...] we should beware of sleeping. So then, let us not be like others, who are asleep, but let us be alert and self-controlled (Bunyan 1998:187).

6.4 Leva enkelt

Att leva enkelt var något som Weber tog fasta på att puritaner gjorde. Då jag studerat *Pilgrim's Progress* ser jag en övergripande enkelhet i pilgrimen Christians levnadssätt. Han ger sig iväg på sin vandring utan ägodelar, han sover ofta utomhus och han aktar sig för personer han möter som försöker förvillan han på vägar till världslig rikedom. De personer som slår följe med Christian; Faithful och sedan Hopeful lever också enkelt på sin vandring. Faithful offerar sitt liv på marknaden "the Vanity Fair", då han inte vill leva det världsliga livet de erbjuder. Det förklaras att de onda Beelzebub, Apollyon och Legion tillsammans med sina kompanjoner satte upp en marknad här och vad de sålde.

According to their plan, all kinds of worthless things would be sold at this fair, and it would last all year long. At this fair, therefore, are sold such merchandise as houses, lands, businesses, places, honors, promotions, titles, countries, kingdoms, desires, pleasures, and delights of all sorts, such as prostitutes, brothels, wives, husbands, children, masters, servants, lives, blood, bodies, souls, silver, gold, pearls, precious stones, and so forth (Bunyan 1998:121).

Allt detta ansågs tillhöra det världsliga och onda, och pilgrimerna var inte intresserade. När de blir tillfrågade vad de vill köpa reagerade de på följande sätt: "They looked upon him seriously and said, We buy the truth." (Bunyan 1998:123).

Kapitlet *The Pilgrims and the deceitfulness of Riches* ger flera exempel på pilgrimernas syn på rikedom då Christian och Hopeful samtalar med bland annat Mr. Holdtheworld, Mr. Moneylove och Mr. Saveall. Pilgrimerna får ett erbjudande om en skatt:

There is a silver mine here and some people digging in it for treasure. If you'll come with a little effort you may provide richly for yourselves (Bunyan 1998:145).

Hopeful tycker först att de ska gå och se efter men Christian svarar:

Not I, said Christian, I've heard of this place before now and about how many have been slain here. Besides, that treasure is a snare to those who seek it, for it hinders them in their Pilgrimage (Bunyan 1998:145).

Svaret Christian ger antyder på att rikedom förrirrar den troende från den rätta vägen, och därför är det bättre att låta bli skatter och rikedom.

6.5 Känslostillstånd: samvetet, rädslan och gudsfruktan

Dessa är inga dygder i sig, men viktiga för att förstå helheten av dygderna. Känslostillstånd så som samvetskval, rädsla och gudsfruktan har visat sig leda till kämparanda. Pliktuppfyllelsen och kämparandan visar sig inte utan tvivel. Hos karaktärerna förekommer dåligt samvete, rädsla och gudsfruktan. Dessa känslostillstånd driver trots allt Christian framåt på sin vandring. I följande citat kan hans börda tolkas som synder, vilka ger samvetskval: Följande citat är exempel på hur hans börda kan tolkas som synder, vilka ger samvetskval: "He continued to struggle but could not get out because of the burden of his back." (Bunyan 1998:10)." "I remembered my sins, and my conscience constantly accused me." (Bunyan 1998:43).

På flera ställen i boken håller Christian på att avvika från den rätta vägen, somnar eller tappar fokus. Detta tolkar jag som budskap om människans oförmåga att följa lagen. Dessa partier följs sedan av samvetskval hos Christian gentemot Gud. Då han besteg svårighetens berg somnade han halvvägs där han hittade en plats att vila på, och han tappade sina textdokument. Samvetskvallen beskrivs:

Falling down on his knees, he asked God to forgive his foolish act and went back to look for his Document. But all the way back, who can describe the sorrow of Christian's heart? Sometimes he sighed, sometimes he wept, and oftentimes he lectured

himself for being so foolish as to fall asleep in that place that was erected only for a little refreshment from his weariness (Bunyan 1998:56).

På andra ställen berättar Christian om sina samvetskval. Han berättar för Prudence som frågar om han inte håller kvar något från sitt gamla liv: "Yes, but with feelings of shame and abhorrence, for if I had been thinking of the country I had left, I would have had opportunity to return." (Bunyan 1998:65).

Då the Interpreter visat Christian sådant som skulle komma att hjälpa honom på sin resa frågar han Christian om han funderat över alla dessa intryck och han svarar att det finns både hopp och rädsla: "Yes, and they cause me both to hope and to fear." (Bunyan 1998:44). Rädsla och gudsfruktan visar sig vara till nytta för vishet och ytterligare sökande efter Gud, som i sin tur leder till kämparanda och uthållighet att stanna kvar i Gudstron.

The fear of the Lord is the beginning of wisdom. [...] One – by its rise, for it's caused by saving convictions of sin. Two- it drives the soul to lay a firm hold of Christ for Salvation. Three- it produces and continues in the soul a great reverence for God, His Word, and His ways keeping the soul tender and making it afraid to turn from them – to the right hand or to the left – toward anything that may dishonor God, break its peace, grieve the Spirit, or cause the enemy to speak reproachfully (Bunyan 1998:204).

Rädslan är så pass viktig i och med att om den försvinner, så försvinner också längtan efter himmelriket. "So then, it comes to pass that when their guilt and fear is gone, their desires for Heaven and happiness die, and they return to their course again." (Bunyan 1998:206).

6.6 Ytterligare dygder

För att nå målet till frälsning visar sig flera dygder under vandringen. Det är dygder jag funnit utöver de kategorier jag presenterat utifrån Webers dygdteori. Dygderna leder Christian på vägen till Celestial City och jag har valt att kategorisera dem i förlåtelse, tacksamhet mot Gud, hjälpsamhet och andlig gemenskap.

6.6.1 *Förlåtelse*

Förlåtelse är en dygd jag tolkar som viktig när det gäller förhållandet mellan människans synder och Guds nåd. Christian talar med mr. Wordly Wiseman som får honom att vika av från den rätta vägen, men möter sedan Evangelist som tröstar honom genom att berätta om Guds förlåtelse. Christian förstår att han begått ett stort misstag och upplever skam.

Yet, the man at the Gate will receive you, for he favors mankind. Only take heed that you don't turn aside again lest you perish from the Way (Bunyan 1998:25).

När Christian kom fram till "the Place of Deliverance" och bördan, vilken innebar samvetsqualen, släppte från hans skuldror upplevde han glädje och förlåtelse:

Then Christian was glad and relieved, and he said with a joyful heart, "He has given me rest from my sorrow and life through His death (Bunyan 1998:47).

Christian kämpar mot Apollyon, som menar att Christian syndat under sin resa, och under kampen dem emellan säger Christian: "[...] the Prince whom I serve and honor is merciful and ready to forgive." (Bunyan 1998:79-81). Christian upplever styrka i och med vetskapen om Guds förlåtelse. Guds rättfärdiggörande, vilket innebär förlåtelse för den syndfulla människan beskrivs:

Wake up then! See your own wretchedness and run to the Lord Jesus, and you'll be delivered from condemnation by His righteousness – which is the righteousness of God, for He himself is God (Bunyan 1998:202).

Förlåtelse mellan troende bröder visar sig då Christian lett med Hopeful på en väg som visar sig vara felaktig och som senare leder till Giant Despair:

Dear Brother, said Christian, don't be angry, I'm sorry I've brought you out of the Way and that I've put you into such imminent danger. Please, my Brother, forgive me. I didn't do it with an evil intention." "Be comforted, my Brother, said Hopeful. I forgive you and also believe this will turn out for our good (Bunyan 1998:154).

6.6.2 *Tacksamhet mot Gud*

Tacksamhet beskrivs på flera ställen i texten och den riktas oftast till Gud. Jag anser att tacksamheten representeras som en frukt av Guds nåd och stärker äran till Gud. Även Weber nämner att puritanerna visade tacksamhet gentemot Gud som en frukt av den teologi som grundar sig på Luthers *sola fide* (Weber 1978:37). Tacksamheten mot Gud visade sig genom arbete och pliktuppfyllelse enligt Webers teori. I *Pilgrim's Progress* har jag däremot funnit att tacksamheten gentemot Gud uttrycks i ord. Christian talar med andra och berättar om den tacksamhet han känner mot Gud. Christian möter på sin resa en familj där tre familjemedlemmar heter: Prudence, Piety och Charity. De håller resonerande och frågande samtal med honom (Bunyan 1998:63 ff). Christian visar tacksamhet mot både Gud och Piety då han berättar om sin resa dittills: "But now I thank God I'm here, and I thank you for accepting me." (Bunyan 1998:65). Prudence frågar honom varför han så gärna vill gå till Mount Zion och Christian beskriver sin kärlek till Gud och hans hopp om fortsatt hjälp från Gud. Att han sluppit bördan tolkar jag som att han visar på nåd och frid från Gud.

Why, I hope to see alive there the One who hung dead on the Cross, said Christian, for to tell you the truth, I love Him because my burden was eased by Him. And there I hope to get rid of all those things that to this day are in e and that are an annoyance to me, for I'm weary of my inward sickness (Bunyan 1998:66).

Christian visar återigen sin tacksamhet till Gud genom ord: "I'll give thanks here to Him who has delivered me out of the mouth of the lions, to Him who helped me

against Apollyon.” (Bunyan 1998:82). Även Hopeful berättar om den tacksamhet han upplevde då han fick nåd från Gud genom Jesus: ”And then my heart was full of joy; my eyes were full of tears, and my affections were running over with love for the name, people, and ways of Jesus Christ.” (Bunyan 1998:194). Christian och Hopeful får budskapet att när de är framme vid Celestial City kommer de prisa och tacka Gud:

There, you shall also serve Him continually with praise, shouting, and thanksgiving, even Him whom you desired to serve in the world, though with much difficulty because of the weakness of your flesh (Bunyan 1998:216).

När de når porten till ”Celestial City” spelas trumpeter för dem och de upplever som vad de fått höra, stor glädje. ”Oh, what tongue or pen can express their glorious joy.” (Bunyan 1998:219). När de sedan kommit in och blivit väl mottagna sjöng de: “To him who sits on the throne and to the Lamb be praise and honor and glory and power, for ever and ever.” (Bunyan 1998:219).

6.6.3 *Hjälpssamhet*

Weber menar att puritanerna på grund av sin teologi gick ur klostren och ut i världen för att visa hjälpssamhet till sina medmänniskor. Det ansågs mer moraliskt rätt att leva ute i världen och tillföra sitt bidrag genom arbete (Weber 1978:37). Den hjälpssamhet som träder fram i *Pilgrim's Progress* handlar inte om arbete i världen. Istället fokuseras hjälpen mellan människorna för att de ska fortsätta kämpa genom sin inre och yttre resa mot frälsning. Christian, Faithful och Hopeful är inte ensamma med sin kamp, utan det finns personer under resans gång som hjälper dem. Då Christian fallit ner i ”the Swamp of Despondence” kommer en karaktär med namn Help för att få upp honom på stadig mark. Att han föll ner i träsket tolkar jag som att han föll in i tankar om tvivel. ”Then, said Help, give me your hand. So, he offered his hand and pulled him out, set him on solid ground, and encouraged him to continue on his way.” (Bunyan 1998:11). Christian får råd även från Mr. Wordly wiseman om hur han kan bli av med sin börda, men hjälpen går inte alltid att lita på, då denna man lurade honom av den rätta vägen. Evangelist är däremot en man som flera gånger

leder Christian med hjälp av visdomsord på den rätta vägen. Evangelist förmedlar Guds budskap: "The Lord says, make every effort to enter through the narrow door, which is the Door I sent you to, for small is the gate and narrow the road that leads to life, and only a few find it." (Bunyan 1998:23). Jag tolkar det som bra att be om hjälp då det behövs. När Christian når boningen där the Interpreter befinner sig talar Christian om för honom att han väntar sig hjälp. The interpreter släpper in honom och visar sådant som är menat att vara till nytta inför resan. "I was told by the man who stands at the Gate at the start of this road that if I visited here, you would show me excellent things that would help me on my journey." (Bunyan 1998:33). Christian får hjälp från goda kompanjoner:

Then I saw in my dream that when Christian got down to the bottom of the hill, these good companions gave to him a loaf of bread, a bottle of wine, and a cluster of raisins. Then Christian went his way (Bunyan 1998:73).

Hjälpensamheten som visar sig i boken, är i första hand hjälp eller vägledning som Christian får av personer han möter, söker upp eller som söker upp honom under resan. Att Gud finns med som en hjälpare visar sig också i texten. "May God help me to be alert and self-controlled and to pray so I may avoid the cause of this man's misery." (Bunyan 1998:42). Faithful berättar att han fått hjälp från Herren då han mött motstånd:

I didn't know Him at first, answered Faithful, but as He went by, I saw the holes in His hands and in His side. Then I concluded that He was our Lord (Bunyan 1998:96).

Det visar sig vara bra att be Gud om hjälp. Faithful säger till Christian: "For help against Shame, I think we must cry to Him who would have us be valiant for Truth upon the earth." (Bunyan 1998:100).

6.6.4 *Andlig gemenskap*

Christian beskriver hur gärna han hade velat ha med sin fru och sina barn på sin resa då Charity frågar varför han inte tog dem med:

Christian then began to weep and said, Oh, how willingly I would have done it! But all of them were absolutely opposed to my leaving on the Pilgrimage (Bunyan 1998:67).

Han fortsätter med att berätta om hur han försökte få dem att förstå varför han var tvungen att lämna dem och staden. Han förklarade också varför de borde följa med. Då de inte gjorde det, upplevde han kallet så stort att han var tvungen att bege sig på egen hand (Bunyan 1998:67). Resan beskrivs som individuell, men trots detta möter han många på sin vandring. Han möter både dem som vill hjälpa och dem som vill få honom av den rätta vägen. Han möter ett par vänner att färdas tillsammans med, först Faithful och sedan Hopeful. Faithful berättar att han velat ta sällskap från början:

My friend, I wanted to have your company ever since leaving our town, but you started ahead of me. I was forced, therefore, to come this mush of the Way alone (Bunyan 1998:92).

Att människan i första hand trots allt bör tänka på sin egen vandring visar sig då Christian försöker komma ifatt Faithful:

And Christian cried out again, Wait! Wait till I catch up with you!” But Faithful answered ”No! I’m concerned for my life, and the avenger of blood is behind me (Bunyan 1998:91).

Då Christian möter Hopeful sluter de ett broderligt förbund. Detta efter att Faithful dött, och nått himmelriket.

Now I saw in my dream that Christian did not travel on alone, for there was one whose name was Hopeful [...] who joined him. And entering into a brotherly covenant,

Hopeful told him that he desired to be his companion. So one individual died to produce testimony to the truth, and another one rose out of his ashes to be a companion of Christian in his Pilgrimage (Bunyan 1998:135).

När pilgrimmerna når ”Celestial city” hamnar Christian i svårigheter, och Hopeful hjälper sin broder att hålla huvudet över vattnet och ger honom stöttande ord: ”Brother, I see the gate and people standing by to receive us!” (Bunyan 1998:214). Han kämpar med att få med sig Christian och låter honom inte ge upp trots Christians tvivel.

Den andliga gemenskapen innebär tillit och förtroende. Däremot är det inte vem som helst som kan bli en följeslagare till Christian. Han är försiktig i sitt val, vilket även Faithful och Hopeful är. Flera gånger under vägen möter de vandrare som har andra åsikter om vad som leder till ”Celestial City”, men då de upptäcker att de har fel, vill de inte göra dessa människor sällskap. Ett tydligt exempel på detta är när ByEnds talar med Christian, som inte ville inte ändra på sina principer och därmed lämnade Christian och Hopeful honom och höll ett avstånd ifrån honom.

You must not impose upon nor lord it over my faith. Allow me to keep my liberty, and let me go with you. Not a step farther, interjected Christian, unless you intend to do as we propose (Bunyan 1998:139).

När Faithful och Christian möter Talkative visar deras samtal på att det är viktigt att vara försiktig med tillit till andra. Hans ord är visa, men han visar sig inte leva efter dem.

This man is happy with any company, and he’s for any conversation. Just as he talks with you now, he’ll talk when he’s sitting on the bar stool. [...] Religion has no place in his heart, or house, or lifestyle (Bunyan 1998:106).

7 DISKUSSION

Diskussionen ämnar förtydliga det jag kommit fram till i analysen, samt fördjupa svaret på syftet med studien, genom att resonera kring frågeställningarna. Jag har i analysen testat Webers teori på *Pilgrim's Progress* och funnit likheter och olikheter dem emellan. För att fördjupa svaret kommer här även diskuteras möjliga orsaker till dessa likheter och skillnader. De dygder som jag funnit i både Max Webers teori i *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* och John Bunyans författarskap i *Pilgrim's Progress* är som tidigare presenterat: pliktuppfyllelse, kämparanda, självkontroll och att leva enkelt. Ytterligare dygder som Weber kort presenterat och som jag även funnit i *Pilgrim's Progress* är tacksamhet mot Gud samt hjälpsamhet. Jag ser därmed att Webers teori om puritanismens etik och dygder går att återfinna i *Pilgrim's Progress*. Däremot presenteras inte puritanismens dygder i Webers teori i samma omfattning som de puritanska dygder som går att finna i Bunyans *Pilgrim's Progress*. Bakom dygderna pliktuppfyllelse samt att leva enkelt går det att finna en teologisk grund. Skillnaden mellan hur Weber och Bunyan presenterar dessa dygder är tydlig i sin karaktär. Dygderna i Webers teori fokuserar till stor del på fysiskt arbete, medan *Pilgrim's Progress* mestadels fokuserar på arbetet med den inre troende resan. Förlåtelse och andlig gemenskap är ytterligare dygder som visat sig tydliga i *Pilgrim's Progress*. En stor skillnad mellan Webers presentation av puritanska dygder och de som går att finna i Bunyans *Pilgrim's Progress*, är att i Bunyans presentation visar sig den puritanska teologin leda till annan karaktär på dygderna samt fler dygder.

Pliktuppfyllelse är en dygd som till sin betydelse har visat sig vara övergripande och innefatta allt från att vara arbetsam och flitig, till att vara trogen mot Gud och hans lära. Utifrån Webers teori är dygden pliktuppfyllelse enligt min mening kopplad till arbetsmoral. Hans sätt att beskriva plikten och varför puritanerna levde på detta strikta sätt, upplever jag inte stämma överens med den pliktuppfyllelse jag funnit i *Pilgrim's Progress*. Weber menar att puritanerna rekommenderades att utföra världsligt gott arbete och handlingar för att på så sätt få sin tro legitimerad (Weber

1978:36-37). Framgång inom arbetslivet, var inom puritanismen ett tecken för Guds välsignelse till de utvalda (Weber 1978:63). Enligt Weber handlar arbetsmoralen om att utföra sin plikt, utan lönsamhet och inte för att bli rik eller tillgodose sina lustar, utan för Guds skull (Weber 1978:77). Detta sätt Weber framställer puritanerna på ger en bild av strävsamma arbetare som viger sina liv åt enbart goda handlingar. Att livet för en puritan är inriktat på arbete som Weber menar behöver inte stämma, då resan i *Pilgrim's Progress* presenterar en pilgrim som lämnar sin trygghet i staden, familj och vänner för att hitta sin egen väg för att nå frälsning. Detta stöds även av Harding som menar att under tiden då Bunyan själv gick igenom sina religiösa upplevelser försummade han sina yttre förpliktelser (Harding 1956:69). Ur *Pilgrim's Progress* har jag funnit att utförande av plikter inte räcker till för att nå frälsning och ingen människa kan vara rakt igenom god, vilket är beskrivet på flera ställen. Det innebär att pliktrogenheten kommer som en frukt utav tron och tacksamheten gentemot Guds förlåtelse för människans synder.

Kämparandan blir mycket mer tydlig i *Pilgrim's Progress* än vad jag kan se i Webers teori. Weber beskriver den som något han funnit i *Pilgrim's Progress* och det har jag tagit fasta på och funnit många citat kopplade till kämparandan. Ska kämparandan jämföras med pliktuppfyllelsen, anser jag att kämparandan visar sig starkare i *Pilgrim's Progress*, medan Weber presenterar pliktuppfyllelsen till större del. Kämparandan handlar enligt Weber om att kämpa genom arbete för att nå frälsning. I *Pilgrim's Progress* är kämpandet däremot fokuserat på vandringen och att ständigt jobba med den egna frälsningen för att nå målet, "the Celestial City".

Weber menar att självkontrollen innebar att leva vaket, medvetet och upplyst (Weber 1978:6). Han skriver vidare att puritanerna kontrollerade sitt handlande, helgade genom fria viljan (Weber 1978:58). Här finns en koppling till vad Mc Grath skriver om den puritanska teologin. Människans moraliska natur utgjordes av möjligheten av att själva välja sin väg i livet. Han skrev att troende puritaner upplevde viljan att följa Gud, vilket i sin tur ledde till att valet föll på det goda (Mc Grath 1989:211-212). Min tolkning blir att denna teologiska tanke till stor del kan leda till dygden självkontroll. I *Pilgrim's Progress* finner jag även denna dygd tydligt, då Christian,

Faithful och Hopeful flera gånger väljer den goda/rätta vägen, men inte utan motstånd. Jag anser att Webers teori angående dygden självkontroll stärks av resultatet ur *Pilgrim's Progress*.

Att leva enkelt visar sig tydligt under Christians resa. Därmed finner jag att Webers teori förstärks även när det gäller denna dygd. Pilgrimens resa sker rakt igenom i enkelhet, utan lyx och rikedom. Ofta har han det så dåligt ställt att han lider på grund av det. Enligt Weber visar sig puritanernas enkla levnadssätt tydligt i puritansk litteratur genom att tillgångar på pengar och saker fördöms. Att äga mycket och att njuta av rikedom, sågs som ett hot mot att leva det heliga livet och dess strävan (Weber1998:74). Detta stöds av Furlong som menar att världsliga nöjen var förvirrande för verklighetsuppfattningen, då deras verkliga nöje var att vänta på världen som skulle komma (Furlong 1975:204). I *Pilgrim's Progress* utgör marknaden "the Vanity Fair" ett hot mot det enkla levnadssättet och sätter de resande på prov.

Att Bunyan lämnar familj och vänner kan uppfattas som att asketismen förstärks. Karaktären Christian kan enbart nå frälsning med ett personligt band mellan honom och Gud. Detta betyder inte att han enbart vandrar ensam. Den andliga gemenskapen och hjälpsamheten visar sig ha stor betydelse för att de troende ska nå sitt mål. Puritaner visar sig leva enkelt både enligt Weber och enligt vad jag funnit i studien. Däremot är de inte snåla utan mycket givmilda och hjälpsamma. Men, de hjälper sina egna, de troende. Tilliten till andra, har jag förstått Bunyan menar att man ska vara försiktig med, men att man aldrig riktigt lär sig, utan ständigt begår misstag. Hjälpsamheten som presenteras i *Pilgrim's Progress* kan även vara ett sätt för Bunyan att stötta sina läsare för att hålla kvar sin tro. Karaktären Help menar Harding, är den hjälpsamma aspekt i Christians undermedvetna som hade aktiverats. Help hjälper Christian att hålla kvar vid sin strävan (Harding 1956:65).

Vad jag funnit mest intressant i analysen då jag testat Webers teori på *Pilgrim's Progress* är de dygder som visat sig tydliga i *Pilgrim's Progress*, medan de inte

presenterats något nämnvärt eller inte alls av Weber. Det är förlåtelse, hjälpsamhet, andlig gemenskap och tacksamhet mot Gud. Vad kan det finnas för orsaker till dessa olikheter? Att tolka detta går enbart att göra med antaganden. För det första tolkar jag Webers bok skriven på så sätt att han tagit fasta på de protestantiska dygder, däribland de puritanska, som passar in på hans teori om att ekonomisk tillväxt och kapitalism frodats. För det andra har han använt sig av flera källor, där enbart en av dem var Bunyans *Pilgrim's Progress*. Det kan antas att de dygder i boken som inte passat in i Webers teori helt enkelt uteslutits. Dessutom är Bunyan enbart en puritan i mängden och jag har uppfattat det som, trots att puritanismen har en grundteologi att stå på, kan detaljer i teologin variera från puritan till puritan. Bunyans bok speglar även till stor del hans egen karaktärs inre resa till frälsning. Han var genom *Pilgrim's Progress* mycket öppen med sin teologiska syn, vilken speglar sig i de moraliska handlingar och tankar som går att finna genom dygdena. Att den puritanska teologin har olikheter visar Mc Grath, som har jämfört teologin om den fria viljan, mellan två puritaner verksamma under 1600-talet (1989). Utifrån min tolkning har Weber till största delen tagit fasta på grundprinciperna i puritanismens teologi. Kopplas hans teori till stycket om praktiskt levnadssätt finns flera ställen som visar på hur puritaner i vardagen kunde uppfattas. Mc Grath skriver att människans vilja kunde visa sig genom dennes gärningar, som en frukt av nåden (Mc Grath 1989:342). Furlong skriver att arbete var det viktigaste för puritaner, samt att de var tvungna att ha ständig kontroll över sig själva (Furlong 1975:204). Puritanernas praktiska levnadssätt visar en övergripande bild över hur puritaner var under 1600-talet. Weber valde när hans skrev sin teori, ett övergripande makroperspektiv, medan Bunyans *Pilgrim's Progress*, tolkas ur ett mikroperspektiv. När jag tolkat Bunyans verk, framkommer dygdena till mycket större del vara kopplade till känslolivet och den personliga resan. Att jag fann betydelsefulla känslotillstånd, såsom samvetskval, rädsla och gudsfruktan hos karaktären Christian i sin resa kan visa en koppling till att Bunyan själv var en känslös karaktär. Dessa känslotillstånd presenteras inte i Webers teori. Orsaken till denna skillnad dem emellan kan ha flera anledningar. Som tidigare nämnt är böckerna skrivna i helt olika genre, samtidigt som tidsperspektivet dem emellan är stort. Böckernas syfte var dessutom helt olika. Jag antar att de dygder Weber valde att presentera och hur han gjorde detta har sin grund i den teori han bildade kring puritansk dygdetik. Han kan helt enkelt ha valt det som passade in på

hans teori och uteslutit det andra. Det som Davies skriver, att *Pilgrim's Progress* var den mest populära moralinstructiva fabeln under den Viktorianska tiden (ca 1840-1900) anser jag kunde påverkat Weber till större del i hans teoribildning (Davies 2002:21). Detta i och med att Weber skrev boken *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* mellan år 1904-1905.

7.1 Slutsatser

Syftet med studien var att finna den dygdetik Bunyan presenterat i *Pilgrim's Progress* part 1, jämföra med de dygder Weber presenterat och sedan testa Webers teori om puritansk dygdetik på denna empiri. Att finna skillnader och likheter dem emellan, samt vilka orsaker som kan ligga bakom dessa har även legat till grund för studien. Vad jag kommit fram till är att de främsta dygderna som Weber presenterat är pliktuppfyllelse, kämparanda, självkontroll och att leva enkelt. Dessa går även att finna i *Pilgrim's Progress*, men med annan karaktär. Jag har tolkat det som att dygderna i *Pilgrim's Progress* har ett annat syfte för sina läsare än när Weber presenterar dygderna. De dygder Weber presenterat är kopplade till en övergripande puritansk teologi och hur det puritanska levnadssättet varit för de flesta puritaner (enligt de källor jag använt i bakgrundskapitlet). Ytterligare dygder som inte Weber presenterat något nämnvärt visade sig i *Pilgrim's Progress* vara förlåtelse, hjälp, andlig gemenskap och tacksamhet mot Gud. Även känslotillstånden gudsfuktan, rädsla och samvetskval har visat sig vara viktiga för det moraliska budskap och teologin Bunyan förmedlat. Dygderna i *Pilgrim's Progress* är invädda i handlingen genom både direkta och metaforiska beskrivningar. Min övergripande slutsats är, när gäller orsaken till den skillnad vi kan finna mellan Webers och Bunyans dygder, författarnas olika intentioner med böckerna, samt böckernas karaktär. Jag har genom studien funnit olika synvinklar på puritanismens dygdetik, beroende på vilken källa som studerats.

7.2 Vidare forskning

Bunyan har blivit mycket betydelsefull som författare till största delen genom sin bok *Pilgrim's Progress*, som översatts till hundratals språk. Boken har både ett religionshistoriskt och ett litterärt värde. Jag har funnit att det finns mycket historisk forskning kring puritanismen och tiden då Bunyan levde. Det finns även en hel del studier om puritanismens och Bunyans teologi. Däremot vad jag sett saknas studier om uppfattningar kring puritanismen och dess litterära verk. Det vore intressant att studera läsares uppfattningar kring dygderna i *Pilgrim's Progress*, samt hur de tolkat och påverkats av bokens innehåll.

Det finns en möjlighet att utveckla och ändra karaktär på denna studie genom att utgå från ett perspektiv om etikforskning, samt att använda andra teoretiska utgångspunkter. Det skulle kunna vara teoretiska perspektiv om tolkning och jämförelse på historisk litteratur. Då skulle Webers teori bli en del av empirin och bakgrunden skulle även innehålla historisk kontext kring tiden då han skrev. Under denna studie har jag varit nyfiken på ytterligare källor som Weber använder vid sin teoribildning. Tiden och arbetets omfång har inte räckt för att studera detta nu. Däremot som en framtida studie finns möjligheten att studera de källor Weber använt vid sin teoribildning, för att få en djupare syn på vad han tagit fasta på från olika puritanska författare.

8 SAMMANFATTNING

Syftet med studien är att finna den dygdetik Bunyan presenterat i *Pilgrim's Progress* part 1, jämföra med de dygder Weber presenterat och sedan testa Webers teori om puritansk dygdetik på denna empiri. Att finna skillnader och likheter dem emellan, samt vilka orsaker som kan ligga bakom dessa är även grund för studien. Till att börja med utgick jag från Webers klassiker *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* (1978[1934]), för att tolka hans teori kring de puritanska dygderna. Sedan har jag växelvis studerat källor till bakgrunden och Bunyans *Pilgrim's Progress*. Bunyans *Pilgrim's Progress* är ursprungligen skriven på 1600-talet, som en slags självbiografi med fokus på att förmedla teologiskt budskap. Studien är kvalitativ med hermeneutisk tolkning som största redskap. De källor jag valt ut till bakgrundskapitlet har jag valt noga. Bakgrundskapitlet följer efter en presentation av tidigare forskning och kort presentation om författarna. Kapitlet är upplagt så att övergripande fakta börjar presenteras; religiös och historisk kontext, puritanismens teologi och praktiskt levnadssätt. Sedan presenteras mer specifik fakta om Bunyans liv och teologi. Vad jag genom studien kommit fram till är att de dygder som Weber presenterat är pliktuppfyllelse, kämparanda, självkontroll och att leva enkelt. Dessa går även att finna i *Pilgrim's Progress*. Jag har tolkat det som att dygderna i *Pilgrim's Progress* är av annan karaktär och har ett annat syfte än Webers dygdpresentation. Ytterligare dygder som inte Weber presenterat något avsevärt har visat sig i *Pilgrim's Progress*: förlåtelse, hjälp, andlig gemenskap och tacksamhet mot Gud. Även känslotillstånd som gudsfruktan, rädsla och samvetsqual har visat sig vara viktiga för det moraliska budskap och teologin Bunyan förmedlat. Min övergripande slutsats är, när gäller orsaken till den skillnad vi kan finna mellan Webers dygder och Bunyans dygder, att författarna har olika intentioner med böckerna, samt att böckerna är av olika karaktär.

9 REFERENSLISTA

Bunyan, John. (1998). *The Pilgrim's Progress in modern English* (revised and updated by L. Edward, Hazelbaker.) Florida: Bridge-Logos. (Original work published in 1678).

Davies Michael. (2002). *A Comfortable Doctrine: John Bunyan's Theology of Grace or Graceful reading. Theology.*

Furlong, Monica. (1975). *Puritan's progress, a study of John Bunyan.* London: The Garden City Press

Greaves, Richard L. (2002). *Glimpses of Glory: John Bunyan and English dissent.* California: Stanford University press.

Guvå, G., Hylander, I. (2003). *Grundad teori: ett teorigenererande forskningsperspektiv.* Stockholm: Liber

Harding, M Ester. (1956). *Journey into self.* New York: Longmans Greend and Co.

Hill, Christopher. (1982). *Religion and Democracy in the Puritan Revolution.* Ur: Social and political movements volume 3. Edited by: Cyrus Ernesto Zirakzadeh (2011). Padstow, Cornwall: TJ International Ltd.

Mc Grath, Gavin John. (1989). *Puritans and the human will: Voluntarism within mid-seventeenth century puritanism as seen in the works of Richard Baxter and John Owen.* West Yorkshire: The British library.

Patel, R. Davidson, B. (1998). *Forskningsmetodikens grunder.* Lund: Studentlitteratur

Spurr, John. (1998). *English puritanism 1603-1689*. New York: ST MARTIN'S PRESS, INC.

Weber, Max. (1978[1934]). *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*. Lund: Grahns Tryckeri AB.

Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Nationalencyklopedin: <http://www.ne.se/dygd>, 2013-04-11